

*30 ГОДИНИ СЪВЕТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКА ВЗАИМОПОМОЩ

С. Карастоянов

Изминаха 30 години от основаването на Съвета за икономическа взаимопомощ. По същество създаването на СИВ се явява най-важният икономически резултат от възникването на социалистическата стопанска система, представляваща съвкупност от националните стопанства на социалистическите страни, свързани помежду си чрез международното социалистическо разделение на труда в различни форми на тясно икономическо сътрудничество.

В приетия (на XII сесия) устав на СИВ бе определена и неговата цел — осъществяване координация на народностопанските планове на отделните страни, върху тази основа задълбочаване на планомерната специализация и коопериране на производството, разширяване на взаимната търговия.

Съветът за икономическа взаимопомощ създаде възможност за тясно съгласуване на икономическата политика на социалистическите държави в съответствие с учението на Ленин за взаимоотношенията между страните след победата на диктатурата на пролетариата. „Ние искаме доброволен съюз на нациите. ... — подчертава В. И. Ленин, — такъв съюз, който да е основан върху най-пълно доверие, върху ясно съзнание за братско единство, върху напълно доброволно съгласие.“¹

Това хармонично интернационално обединение обезпечава реализиране на предимствата на новия обществен строй. Тридесетгодишната работа на СИВ представлява осъществяване на практика на принципите на пролетарския интернационализъм. Пътят, изминат от страните — членки на СИВ, убедително потвърждава, че най-важно условие за техните успехи наред с националните усилия се явява братското взаимодействие, готовността им взаимно да зачитат интересите си.

В СИВ понастоящем влизат десет социалистически страни от Азия, Америка и Европа с население над 430 млн. души. Следвайки ленинските завети, народите на България, Виетнам, ГДР, Куба, Монголия, Полша, Унгария, Румъния, СССР и Чехословакия под ръководството на комунистическите и работническите партии натрупаха голям опит в равноправното сътрудничество в областта на материалното производство.

За 30 години страните — членки на СИВ, многократно увеличиха своя икономически потенциал. Така например националният им доход е нараснал през 1978 г. в сравнение с 1948 г. повече от 10 пъти, а промишленото производство — 17 пъти. Като имат 19% от територията и 10% от населението на света, страните — членки на СИВ, заеха водещо положение в икономиката на света. Те произвеждат повече от 35% от световната промишлена продукция, дават повече от половината от прираста на промишленото производство, тяхната индустриална мощ е по-голяма от тази на САЩ, от тази на страните на ЕИО и ЕАСТ, взети заедно.² Ако вземем конкретно периода 1971—1975 г., ще видим, че промишленото

* Доклад, изнесен на тържественото събрание по случай 30-годишнината на СИВ на 11. V. 1979 г.

¹ В. И. Ленин, Съч., т. 30, с. 291.

² В. „Правда“, 5. I. 1979.

производство в страните от ЕИО е нараснало само със 7% (1,4 средногодишно), докато в страните от СИВ то е 45% при 8,7% годишен темп.³ Националният доход на страните от СИВ за същия период се увеличава с 36% срещу 14% в развитите капиталистически страни и 12% в ЕИО.⁴

Постоянно засилващата се притегателна сила и повишеният интерес към сътрудничеството със СИВ сред останалите социалистически страни, както и сред развиващите се страни наложиха да се премине към нови форми на многостранно сътрудничество. В работата на СИВ като наблюдатели участвуват Югославия, КНДР, Лаос, Ангола, Етиопия. Определен интерес за сътрудничество се проявява и от страна на НДР Йемен, Ирак, Мексико, Колумбия, Бангладеш, Индия и др.

Макар че тридесет години е относително неголям период в сравнение с многовековната история на човечеството, ако трябва да прецениваме изминатия път, можем без преувеличение да кажем, че е направена гигантска крачка напред в установяването и развитието на нови, невиджани в историята междудържавни икономически отношения. Този период е бил преди всичко период на активна творческа разработка от комунистическите и работническите партии в братските социалистически страни на редица сложни въпроси по формирането на световната социалистическа система.

Тридесегодишният период от съществуването на СИВ се характеризира с постоянно усъвършенстване и укрепване плановото начало в сътрудничеството. Планирането — това е основна черта и огромно преимущество на социалистическата стопанска система, която определя както темповете и пропорциите на разширеното социалистическо възпроизводство на националните стопанства, така и на техните външноикономически връзки. Еднотийността на социалистическите системи на страните — членки на СИВ, от една страна, създава предпоставки за планомерното осъществяване на техните взаимни икономически връзки, а, от друга страна, изисква тясно свързване на основните направления на техните външноикономически връзки с направленията, темповете и пропорциите на развитие на националните стопанства.

През годините на своята многостранна дейност Съветът за икономическа взаимномощ стана своеобразна международна икономическа лаборатория, в която се изработват, проверяват и конкретизират в живота социалистическите форми и методи на организация на международното икономическо сътрудничество. Особена важност заема координацията на народностопанските планове, които въоръжават страните — членки на СИВ, с разгърнатата програма за развитие на външноикономическите връзки (5—10 години напред), създават гаранции срещу колебливата световна икономическа конюнктура.

Основна цел на международното социалистическо разделение на труда са повишаването на ефективността на общественото производство, достигането на високи темпове в повишаване ръста на икономиката и благосъстоянието на трудещите се във всички социалистически страни, индустриализацията и постепенното преодоляване на исторически създадените се различия в равнището на икономическото развитие на отделните социалистически страни. Планомерното разделение на труда между страните — членки на СИВ, способствува за установяването на правилни пропорции в народното стопанство на всяка една от тях, за рационално разположение на производителните сили.

Тези принципи залегнаха в основата на приетата на XXV сесия на СИВ (юли 1971 г.) Комплексна програма за по-нататъшно задълбочаване и усъвършенстване на сътрудничеството и развитието на социалистическата икономическа интеграция на страните — членки на СИВ. Комплексната програма предполага формирането на високоэффективна структура на национално производство на основата на дълбоки и устойчиви връзки със страните — членки на СИВ, в областта на икономиката, науката и техниката. Още В. И. Ленин

³ Бюлетень секретариата СЭВ, 1976, № 6.

⁴ Н. Царевски, Социалистическата интеграция и икономическият прогрес в НР България, С., 1977, с. 22.

писа, че „социализмът, като организира производството без класов гнет, обезпечава благосъстоянието на всички в държавата, облекчава и силно ускорява сближаването и сливането на нациите“⁵. Наред с това В. И. Ленин подчертава постепенността, продължителността на този исторически процес.

Сред проблемите, поставени за решаване от страните — членки на СИВ, един от най-важните е проблемът за постепенно сближаване и изравняване равнището на икономическото развитие на отделните социалистически страни. Това е обективен исторически процес в развитието на световната социалистическа система. Този процес на сближаване е сложен и многообразен, защото обхваща всички отрасли на материалното производство, социално-икономическите преобразувания, жизненото равнище на трудещите се, развитието на науката и техниката и др. Важна роля в ускореното развитие на производителните сили в социалистическите страни, по-слабо развити в промишлено отношение, играят такива форми на икономическо сътрудничество като съдействие от страна на по-силно развитите промишлени социалистически страни в строителството на големи промишлени комплекси и отделни обекти. Например СССР е оказал на нашата страна икономическо и научно-техническо сътрудничество в съоръжаването на над 200 големи промишлени обекта.

Предприятията, построени със съветска помощ, дават над 60% от продукцията на нашата химическа промишленост, над 90% от производството на черни метали и 85% от цветните метали. С активното съдействие на СССР, са построени 60% от енергетичните ни мощности.

За постепенното сближаване равнището на икономическо развитие на страните — членки на СИВ, говори и изменението на стоковата структура на техния експорт. Докато в експорта на България през 1950 г. машините и оборудването практически липсваха, а през 1956 г. на тези стоки се падат едва 2,6% от целия експорт на България, то през 1978 г. на машините и оборудването се падат над 45% от нашия експорт.

Координираната специализация и кооперирането на нашата промишленост с тази на другите социалистически страни дават възможност на България да произведе над 400 изделия на машиностроенето, радиоелектрониката, транспортно-подемни машини, акумулатори и електроуреди, 12 вида селскостопански машини, 10 вида морски кораби, 43 вида технологични машини и др.

Израз на голямата работа на братските партии по усъвършенстване интеграционния механизъм се явяват дългосрочните целеви програми за сътрудничество в най-важните отрасли на материалното производство. XXXII сесия на СИВ (юни 1978 г.) прие три от петте набелязани дългосрочни целеви програми за сътрудничество в областта на топливно-енергийните и суровинните отрасли, на селското стопанство и хранителната промишленост и на машиностроенето. Завършва се работата над програмите за сътрудничество в производството на промишлени стоки за народно потребление и развитието на транспортните връзки.

Решаването на такива важни народностопански проблеми надхвърля рамките на чисто икономическо сътрудничество; осигурявайки ускорено изграждане на развито социалистическо и комунистическо общество, то придобива и голямо политическо и международно значение.

Дългосрочните целеви програми на сътрудничество (ДЦПС) представляват качествено нова форма на съвместната планова дейност на страните от СИВ. Конкретизирайки и развивайки Комплексната програма, те определят съгласуваната стратегия на взаимодействието за една далечна перспектива. Тяхната разработка и реализация е социалистическият път за решаване на зрелите задачи на икономическото развитие, вълнуващи по същество цялото човечество.⁶

За пример може да послужи подходът на страните — членки на СИВ, към топливно-енергийния проблем. Набелязаната дългосрочна програма предвижда

⁵ В. И. Ленин, т. 23, с. 318.

⁶ В. „Правда“, 5. I. 1979

максимално икономическо и рационално използване на енергетичните ресурси, съществено преустройство структурата на топливно-енергетичния баланс чрез ускорено развитие на атомната енергетика. Предполага се, че до 1990 г. ще бъдат построени в страните на СИВ АЕЦ с обща мощност 37 млн. квт. На територията на СССР ще бъдат построени две атомни електротрицентрали с обща мощност 8 млн. квт. Енергията на двете АЕЦ ще бъде внесена в европейските страни — членки на СИВ. Предвижда се и специализация и коопериране в производството за оборудване на АЕЦ.

По своята същност ДЦПС са системи от взаимно съгласувани мероприятия, обвързани с ресурси, изпълнители и срокове, насочени към планомерно решаване на големи народностопански проблеми. В сравнение с досегашните форми на съвместна планова дейност те се отличават с редица особености. Първо, те имат комплексен характер. Всяка от тези програми обхваща взаимната връзка на редица стопански отрасли, което позволява цялостно да се решава съответният проблем. Второ, особеност на целевите програми е и тяхната дългосрочност, което дава възможност да се решават проблемите за продължителната перспектива.

Многограният характер на дългосрочните целеви програми дава възможност за намиране на оптимални възможности за решаване проблемите не на отделни страни, а на цялата социалистическа общност, като се използват всички природни, материални, финансови и трудови ресурси, с които те разполагат.

В процес на постоянно усъвършенстване се намират и стоково-паричните инструменти на механизма на социалистическата интеграция. Въпреки задълбочаването на кризисите и инфлационните процеси, които обхваща целия капиталистически свят, страните — членки на СИВ, запазваха на стабилно равнище конкретните цени, прилагани във взаимната им търговия. Това изигра положителна роля за укрепване стабилността на националните им валути при осигуряване на еквивалентност във взаимните им валутно-финансови отношения.⁷ Колективната валута (преводната рубли) на страните — членки на СИВ, се утвърди като стабилна международна единица. Многогранната платажна система осигурява взаимно балансиране на плащанията. Все по-голям размах получава дейността на Международната банка за икономическо сътрудничество (МБИС) и Международната инвестиционна банка (МИБ). От основаването си (1964 г.) до 1978 г. МБИС е отпуснала на страните — членки на СИВ, кредити на обща сума 50 млрд. рубли. През периода 1971—1975 г. МИБ по кредитирането на 48 обекта на обща сума 3 млрд. рубли. Тези кредити се използват за изграждане на обекти в машиностроенето, металургията, енергетиката и химическата промишленост. Примерната сметна стойност на тези обекти възлиза на около 8 млрд. рубли, от която кредитите на МИБ покриват 38%.⁸ Останалата част от стойността на обектите се финансира пряко от участващите страни. Изграждането на тези обекти ще се извърши в основни линии до 1980 г. Понастоящем усъвършенстване на стоково-паричните отношения ще засили ролята им като активен фактор за задълбочаване на интеграционните процеси на страните — членки на СИВ.

* * *

Научно-техническата революция обективно оказва голямо влияние върху процеса на интернационализацията на производството и на целия икономически живот. Днес дори за високо развитите в икономическо отношение страни е много трудно и понякога практически невъзможно да се опират само на собствените си сили при внедряването на достиженията на научно-техническия прогрес в най-важните области на производството. Общественият строй и характерът на отношенията между социалистическите държави създават обективна предпоставка за всестранно сътрудничество в развитието на науката и тех-

⁷ Н. Царевски, цит. съч., с. 32.

⁸ Денги и кредит, 1976, № 12, с. 90.

никата на основата на международното социалистическо разделение на труда. Сред най-новите организационни форми на научно-техническото сътрудничество най-голямо разпространение получиха координационните центрове. Вече са образувани 20 такива центъра, в работата на които участвуват повече от 500 научноизследователски и проектоконструкторски организации на страните — членки на СИВ.

Сега, когато науката става непосредствена производителна сила, нараства значението на научно-техническата интеграция. Само за периода 1949—1976 г. СССР предаде на своите партньори 8 хил. комплекта пълна проектантска документация и получи от тях 25 хил. България получи от братските социалистически страни 8000 комплекта научно-техническа документация, в това число 6000 от СССР. Същевременно нашата страна е предала на другите социалистически страни около 2000 комплекта научно-техническа документация.

Със съвместни усилия на страните — членки на СИВ, за 30 години са завършени над 6500 фундаментални и приложни изследвания, от които 1600 типа машини и оборудване, около 600 нови технологични процеси, над 500 нови материали и препарати.⁹ Икономическият ефект от внедряване на научно-техническите резултати в производството възлиза на милиарди рубли. Така например само от обмен на документация между страните — членки на СИВ, в течение на 20 години е постигната икономия за около 30 млрд. рубли.¹⁰

Постоянното умножаване и усложняване на задачите на икономическото и научно-техническото сътрудничество на социалистическите страни наложи качествено нови организационни форми. Още на VII сесия на СИВ (1956 г.) се взе решение за създаване на постоянни комитети по машиностроене, по черна и цветна металургия, в каменноуглената и нефтената промишленост, в селското стопанство и др. Значително се укрепи постоянно действащият орган на СИВ — Секретариатът. Разширяването и укрепването на производствените връзки са съпроводени със създаването на допълнителни международни икономически организации на страните — членки на СИВ.

През 1959 г. бе създадено централно диспечерско управление на обединените енергосистеми, малко след това, през 1964 г. — „Интератоминструмент“. В края на 1973 г. в Москва бяха подписани съглашения за образуването на международните стопански обединения „Интератоменерго“, „Интертектстимаш“, „Интерелектро“ и „Интерхим“. През 1974 г. на XXVIII сесия на СИВ в София бе взето решение за създаването на новата организация „Интерхимвлакно“. Функционира и дава своите резултати програмата „Интеркосмос“. Създадени са и успешно действуват и редица други организации в различните отрасли на икономиката.

Успехите на страните от СИВ принудиха дори най-реакционните среди на Запад да признаят, че за 30 години СИВ се е превърнал в авторитетна международна организация. Като не могат да игнорират икономическото значение на социалистическите страни, редица държави на ЕИО и ЕАСТ, САЩ, Япония и др. все повече започват да влизат в търговски контакт със страните — членки на СИВ.¹¹

В навечерието на 30-годишнината на СИВ бяха постигнати забележителни резултати в допълнение решенията на Комплексната програма. В края на 1978 г. влезе в експлоатация магистралният газопровод „Сюз“, който ежегодно ще дава по 15,5 млрд. м³ природен газ на НРБ, УНР, ПНР, ЧССР, ГДР и СРР. През януари 1979 г. след завършването на първия етап на далекопровода Вилица — Албертиша стана възможно обединяването на единната енергийна система „Мир“ на европейските страни от СИВ. Създаден бе най-големият в света

⁹ Икономическо сътрудничество СЭВ, 1975, № 2, с. 30.

¹⁰ Научно-технически прогрес и сътрудничество стран СЭВ, М., 1973, с. 150.

¹¹ Вж. С. Карастоянов, По някои икономикогеографски аспекти на външноикономическите връзки между страните — членки на СИВ, в ЕИО. Годишник на СУ, кн. География, т. 71, 1976/1977.

енергичен пръстен, който ще позволи на страните от СИВ най-ефективно да обменят енергия помежду си.

30-годишната успешна дейност на Съвета за икономическа взаимопомощ доказва голямата жизнена сила на новия обществен строй, на социалистическия интернационализъм. С всяка измината година расте международният авторитет на социалистическата общност, като се увеличава многообразното ѝ влияние върху съвременния свят.